

Carl Nielsen malet af Suzette Holten f. Skovgaard 1899 Kilde: Teatermuseet i Hofteatret.

GLIMT FRA CARL NIELSENS LIV

Af Peter Dürrfeld

Set i historiens perspektiv var Carl Nielsens tid den epoke, da det moderne Danmark blev til, de år, da den ene befolkningsgruppe efter den anden fik mulighed for at gøre deres stemme gældende, også i form af stemmeret. Det var en periode, da teknologiske fremskridt og materiel vækst blev sat på dagsordenen, og hvor gammel moral og snærende bånd løsnede sig. Det indebar for mange mennesker nye muligheder for psykisk vækst og udvikling. Carl Nielsen fortsatte i en vis forstand denne menneskelige ekspansion i musik – måske med den 3. symfoni, *Sinfonia Espansiva*, som det mest markante eksempel herpå. Hans egen opstigning fra det fattige landarbejder- og musikantmiljø på Midtfyn til hovedstadens kunstnerparnas er et udtryk for den bevægelse i tiden og samfundet, som for alvor satte ind i slutningen af 1800-tallet.

Carl Nielsen korresponderede med alle mulige mennesker, ikke alene med folk fra det samfundslag, han selv kom fra, men med repræsentanter fra alle dele af det danske samfund – og såmænd også med den nordiske og europæiske

2015 har vi fejret 150-året for den store fynske komponist Carl Nielsen. Carl Nielsen blev født og voksede op i landsbyen Nr. Lyndelse syd for Odense og blev igennem hele sit liv ved med at forholde sig til og inspireredes af Fyn og det fynske. I denne artikel bringes nogle glimt fra Carl Nielsens liv, skrevet af forfatter Peter Dürrfeld, som også har skrevet bogen *Den lille Carl Nielsen*, der udkom i 2014.

kulturelite. Han har gennem generationer præget os danskere – og det gør ham spændende, ikke blot som komponist, men også som menneske.

Carl Nielsens livsbane kan på flere planer minde om H.C. Andersens. Der var ganske vist 60 år mellem dem, men de stammede begge fra Fyn, og de kom begge fra fattige hjem og nærede tidligt store drømme om at blive berømte. Og begge nåede de at blive fejret og hyldet, mens de levede. Andersen som Danmarks største digter, Nielsen som landets største komponist. Men i modsætning til H.C. Andersen havde Carl Nielsen en

Carl Nielsen. Født 1865 på Fyn, død 1931 i København. Komponerede blandt meget andet to operaer, seks symfonier og mere end 250 danske sange. Gift med billedhuggeren Anne Marie Brodersen, far til fire børn. Eftermæle: Danmarks mest betydelige komponist nogensinde.

solid opvækst i en god og hjertevarm familie. Den var ganske vist fattig, men de manglede aldrig noget. De gode barndoms minder kan man læse detaljeret om i den velskrevne og hjertevarme erindringsbog "Min fynske Barndom", skrevet på opfordring fra hans ældste datter Irmelin:

"I Huset, hvor vi boede, var der en fælles Bageovn, og det var en stor Begivenhed, naar der skulde bages. Det var naturligvis kun Rugbrød; Hvedebrød kendtes næsten ikke, og hvis vi engang imellem fik det at smage, var det en stor Herlighed. Mine Forældre gjorde selvfølgelig selv hele Arbejdet med Bagningen, og jeg syntes, det var forunderligt at se ind i Ovnene, hvor Ilden flammede."

Især om vinteren var det en herlig oplevelse at ligge under den lune dyne og mærke duften af friskbagt brød, husker Carl Nielsen. Men disse erindringsglimt blev først bragt på tryk i 1927, da han for længst havde skrevet sine to operaer og sine seks symfonier. Han var blevet 62 år gammel og havde, ikke mindst på grund af sine folkekære sange, fået status som Danmarks nationalkomponist. Og selv om "Min fynske Barndom" kun sjældent får karakter af sentimentalt skønmaleri, er det naturligvis mindst lige så interessant at læse om, hvordan han på et langt tidligere tidspunkt i sit liv tænkte tilbage

på sin barndom. Det kan man gøre i første bind af "Carl Nielsen Brevudgaven", udgivet af Multivers 2005 med støtte fra Det Kongelige Bibliotek og redigeret af John Fellow.

Den 22. december 1888 skriver Carl Nielsen fra København et julebrev til "Min egen kjæreste Nik!" – det vil sige ungdomskæresten Emilie Demant Hansen, der på det tidspunkt opholdt sig i landsbyen Selde i det nordlige Salling:

"Allerførst vil jeg ønske at Du maa være rigtig glad i Julen og have den Julefornøjelse som allene findes ude paa Landet i en varm hyggelig Stue; allerhelst med Sne og Frost udenfor. Aa, hvor jeg kjender det hjemme fra. Ingen Fest, endikke Pintsen, kunde lignede Julen. Jeg kan for mine Øjne se Mor aldeles rød i Ansigtet af Glæde og Anstrængelse kalde os ind til Bordet. Og hvad var det saa ikke for en Glæde over de ubetydeligste, ja fattigste Ting."

Et andet erindringsglimt stammer fra den 11. marts 1895. Carl Nielsen skriver til musikhistorikeren og anmelderen William Behrend, der havde udbedt sig nogle personlige oplysninger:

"Jeg er født den 9de Juni 1865 i Landsbyen Nørre Lyndelse i Fyn. Min Fader var Haandværker (Maler) og Landsbymusikant, og spillede en betydelig Rolle i det særdeles musikalske Midtfyn; bl.A. var han med til at danne en Musikforening, som væsentlig bestod af Præster, Skolelærere og opvakte Bønder. Der spillede endogsaa Ouverturer af Mozart og Beethoven og jeg paahørte som Dreng disse Orkesterpræstationer med en Følelse saa intensiv at jeg aldrig glemmer det."

Carl Nielsen betror også Behrend nogle enkelte om sine allerførste

musikalske udfoldelser. Han fortæller, at han i en alder af seks, syv år lærte at spille nogle melodier på en violin uden *"Faders Vidende"* og en skønne dag overraskede ham ved at spille for ham, men *"han tog ingen Notits deraf og da violinen kort efter gik itu var den Ting glemt"*. Men lille Carl fandt snart på at dyrke et andet instrument: *"Udenfor min Faders Hus var der nemlig opstillet en stor Hob Favnebrænde. Ved at slaa derpaa med en Hammer havde jeg tilfældigvis opdaget at Træstykkerne havde forskellige Toner. Det interesserede mig, og jeg prøvede mig frem saa længe til jeg havde en hel Skala istand."*

Carl Nielsens far blev naturligvis behørigt forbavset, da det gik op for ham, hvad hans søn havde fundet på. Og den knap 30-årige brevsriver fortæller, at folk fra nabolaget kom på besøg for at høre vidunderet, og *"endnu naar jeg kommer til Fyn taler man om min Concert for Favnebrænde og fortæller hvor pudsigt det saa ud, naar jeg – lille som jeg var – for op og ned af Brændestablen med min Hammer og engang imellem sprang højt i vejret for at naa den rette Tone."*

Disse tidlige glimt fra Carl Nielsens breve er ikke blot interessante, fordi de giver os nogle farverige barndomsglimt, der tidsmæssigt er langt "tættere på" end erindringerne i *"Min fynske Barndom"*. De fortæller også noget karakteristisk om hans væsen, noget, der skulle gøre sig gældende i resten af hans karriere og liv. Hans måde at agere på var præget af initiativ og en impulsiv trang til at gribe ind når som helst, det kunne lade sig gøre, akkurat som hans musik var præget af en stedsevarende fremdrift.

Tre episoder kan belyse dette. I ok-

Carl Nielsen som ung militærmusiker i Odense, 1879. Kilde: Det Kongelige Bibliotek.

tober 1893 skulle Carl Nielsen på en af årets faste flyttedage – for de indgik jo i kalenderen dengang – sammen med sin familie flytte fra Nørre Voldgade 42, 4. sal, til Frederiksgade 5, 4. sal. Under nedbæringen af flygelet skete der et uheld for flyttefolkene, som Carl Nielsen afværgede følgerne af ved at gribe ind og holde det tunge instrument med det resultat, at han selv overbelastede sit hjerte. Dagene efter skrev han i sin dagbog følgende ildevarslen bemærkning: *"Mærkede paa denne Dag Uregelmæssighed ved min Hjerteaction."*

Den anden episode indtraf syv år senere, da han i forbindelse med tilblivelsen af sin strygekvartet, opus 14 i Esdur, skulle aflevere manuskriptet hos forlæggeren Wilhelm Hansen, der dengang havde adresse på Nørre Voldgade.

Carl Nielsen ca. 1881. Han har netop fået rang af korporal. Kilde: Det Kongelige Bibliotek.

Carl Nielsen var på cykel på vej ned ad Gothersgade og havde manuskriptet i en noderulle under armen. Ud for indgangen til Rosenborg Brøndanstalt – over for Kongens Have og Christian den Fjerdes gamle renæssanceslot – opdagede han, at der var sket et færdselsuheld med en hestevogn. Nogle mennesker var stimlet sammen om en hest, der var faldet til jorden. Carl Nielsen havde et ualmindeligt godt tag på heste – det fremgår af talrige kilder – så han sprang til undsætning, idet han bad en af de tilstedeværende, en knægt, der var standset op for at betragte scenen, om lige at passe på noderne, mens han gik i gang med hjælpeaktionen. Han fik bugseret et hestedækket ind under det forskræk-

kede dyr og efter få øjeblikke hjulpet det på højkant. Hans foretagende havde alt i alt krævet ganske få minutter, men da han fik børstet støvet af sit tøj og vendte sig om for at få sin noderulle tilbage, var drengen forsvundet, og det samme var de unikke noder. Nielsen henvendte sig med det samme på den nærmeste politistation uden at møde den store interesse for sin sag – ”en noderulle, og hva’ så?” – og da en ekspedition til kvarteret omkring Rosenborg, hvori hans kone Anne Marie også deltog, heller ikke gav pote, var der ikke andet for ham at gøre end at skynde sig hjem og rekonstruere hele kvartetten.

Den tredje episode, jeg vil fremdrage i denne sammenhæng, udspillede sig kort tid inden hans død i efteråret 1931. På Det Kongelige Teater skulle man i september opføre hans opera *Maskerade* i en nyopsætning under ledelse af den fremragende italienske dirigent Egisto Tango, som gav musikken en hidtil ukendt nerve og tempo. Carl Nielsen var meget begejstret for denne nyindstudering og fulgte derfor prøverne på nærmeste hold. En dag havde en af sceneteknikkerne problemer med snoretækket, og i et anfald af kådhed sprang Carl Nielsen til hjælp og klatrede til tops i tovværket uden tanke for sin hjertedefekt. Den havde ellers kastet en skygge over hans tilværelse i godt en halv snes år og blandt andet medført, at han måtte beskæftige sig med noget, der i den grad ikke var i pagt med hans livlige temperament: at strikke. Han klarede problemet, men han blev dårlig og måtte tage hjem og gå i seng. På selve premieredagen forværredes hans tilstand, men han insisterede ikke desto mindre på at overvære aftenens forestilling. Umiddelbart efter

Carl Nielsen ved klaveret ca. 1910, mens han arbejdede på sin 3. symfoni.
Kilde: Det Kongelige Bibliotek.

tæppefald var han imidlertid blevet så syg, at han sammen med sin familie styrede direkte ud af teatret – for dog lige at vende sig om i døråbningen og modtage publikums hyldest. Den 1. oktober blev han indlagt med en blodprop i hjertet, og han døde på hospitalet med sin familie omkring sig natten mellem den 2. og 3. oktober 1931.

Er der ikke en smuk overensstemmelse mellem den lille purk, der i barndomshjemmet i Nørre Lyndelse klatrer op på brændestablen for at finde den helt rigtige tone, og den aldrende komponist, der godt 60 år senere klatrer til tops i tovværket på Det Kongelige Teater for at rede trådene ud – den foretagsomme, initiativrige, men også rastløse sjæl?

Et ganske kort dagbogsnotat giver hans temperament i en nøddeskal.

Det stammer fra Dresden, hvortil han var kommet under sin store legatrejse, og mellem løst og fast findes denne bemærkning: ”*Lyksalige Ligevægt, hvorfor kommer du aldrig til mig!*”

Jeg bilder mig ind, at udråbstegnet – i stedet for et spørgsmålstegn – ikke er nogen tilfældighed, men et sigende udtryk for det nielsen’ske gemyt. Carl Nielsen skulle hele sit liv søge efter den indre balance, sjælens ”lyksalige ligevægt”, og spørgsmålet er, om han nogensinde fandt den andet end i forbigående øjeblikke. Sandsynligvis hænger denne rastløse jagt efter en varig harmoni i tilværelsen sammen med det træk, der for mig at høre mere end noget andet karakteriserer en stor del af hans musik: en evigt søgende fremdrift.